

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ І ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ
ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу і фінансів
Кафедра економіки підприємств та соціально-трудо­вих відносин

ВАНЬ
ОЛЬГА РОМАНІВНА

«Економічна ефективність діяльності підприємств по виробництву картоплі»
(на матеріалах господарств Хмельницької області)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Спеціальність 8.050107 «Економіка підприємства»

«ДО ЗАХИСТУ ДОПУСКАЄТЬСЯ»
Завідувач кафедри, д.е.н., професор
_____ І.І. Лотоцький
«_____» _____ 2011р.

Науковий керівник:
доцент _____ М.В. Місюк

м. Кам'янець-Подільський
2011 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА КАРТОПЛІ	6
1.1. Економічна сутність ефективності картоплепродуктового підкомплексу.	6
1.2. Фактори ефективності картоплярства.	17
1.3. Економічна оцінка факторів ефективності картоплярства.	26
РОЗДІЛ 2 ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ КАРТОПЛЕПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ	35
2.1. Стан та тенденції розвитку картоплярства	35
2.2. Економічна ефективність виробництва картоплі.	51
2.3. Аналіз ефективності функціонування агроформувань картоплепродуктового підкомплексу.	57
РОЗДІЛ 3 ОСНОВНІ ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КАРТОПЛЯРСТВА В АГРОФОРМУВАННЯХ	65
3.1. Формування інтегрованих структур по вирощуванні, заготівлі, переробці та реалізації продукції картоплярства.	65
3.2. Обґрунтування раціонального розміщення картоплярства з використанням інтенсивних технологій в Хмельницькій області	80
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92
ДОДАТКИ	97

ВСТУП

Картоплепродуктовий підкомплекс є однією з найважливіших ланок агропромислового комплексу України, оскільки саме він забезпечує всі верстви населення універсальним «другим хлібом».

Рівень розвитку картоплярства є визначальним у забезпеченні продовольчої безпеки та реалізації стратегічних курсів інтеграції України у світовий економічний простір.

Негативні наслідки земельної реформи призвели до занепаду більшості галузей АПК. Не виключенням стала і галузь картоплярства. Так за останні роки в Україні простежується негативна тенденція зміни структури посівів цієї культури у напрямі різкого скорочення площ у великих сільськогосподарських підприємствах та концентрації їх у дрібних господарствах населення.

Динаміка зміни посівних площ під картоплю у Хмельницькій області за період 1990-2009 рр. свідчить про те, що площі відведені під цю культуру сільськогосподарськими підприємствами Хмельницької області зменшилися з 26,7 до 0,6. Валовий збір зменшився з 386,8 до 9,0 тис.т.

Внаслідок невдалого реформування виробництво картоплі майже повністю зосередилось в господарствах населення (99%). Воно відбувається на дрібних площах, має низькотоварний характер і здійснюється переважно для самозабезпечення. Вирощування культури характеризується низькою врожайністю. Так, середній рівень урожайності в Україні в 3,3 рази нижчий, ніж у США, у 3,7 - ніж в Нідерландах, у 4 рази - ніж у Бельгії. Рівень продуктивності праці в досліджуваній галузі найнижчий порівняно з розвиненими країнами Європи. Сукупна дія перелічених чинників спричинила збитковість картоплі у більшості господарств. Тим часом досвід роботи передових господарств як в Україні, так і в інших країнах світу свідчить про потенційні можливості та невикористані резерви у галузі картоплярства.

Це зумовлює необхідність аналізу економічної ефективності виробництва картоплі та обґрунтування напрямів її підвищення, що є складною, багатоаспектною проблемою.

Теоретико-методологічні та практичні основи діагностики економічної ефективності функціонування аграрної сфери економіки досліджували у своїх працях В. Андрійчук, В. Бойко, В. Макогон, Н. Белінська, О. Дацій, О.Сухоруко, П. Березівський, П. Саблук та інші.

Проте багатогранність та складність проблем щодо раціональної організації картоплевиробництва в регіонах України, зокрема в Хмельницькій області, методології аналізу ефективності такого виробництва вимагають їх подальшого дослідження.

Метою магістерської роботи є проведення аналізу економічної ефективності виробництва картоплі і розробка практичних рекомендацій щодо підвищення економічної ефективності картоплярства на основі інтенсифікації галузі.

Відповідно до цієї мети поставлені такі *завдання*:

- уточнити визначення сутності поняття "економічна ефективність виробництва продукції рослинництва";
- обґрунтувати методичні підходи до визначення економічної ефективності виробництва картоплі в організаційних структурах різних форм власності і господарювання;
- виявити основні тенденції розвитку картоплярства в господарствах різних форм власності і господарювання;
- проаналізувати та системно оцінити рівень ефективності виробництва картоплі в сільськогосподарських підприємствах і в особистих селянських господарствах з урахуванням забезпечення та використання їх ресурсного потенціалу;
- визначити основні напрямки підвищення ефективності картоплярства та розробити рекомендації щодо їх практичної реалізації.

Об'єктом дослідження є процеси формування витрат та фінансових результатів у галузі картоплярства в сільськогосподарських підприємствах і особистих селянських господарствах Хмельницької області.

Предметом дослідження є господарські відносини по формуванню економічної ефективності виробництва картоплі в господарствах різних форм власності.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою магістерської роботи стали визнані наукові методи фундаментальної наукової методології пізнання досліджуваних явищ і процесів. Зокрема, при аналізі сучасного стану та тенденцій розвитку ефективності виробництва картоплі використані методи порівняння, рядів динаміки, середніх величин. Теоретичні узагальнення та формулювання висновків зроблені за допомогою абстрактно-логічного методу. При проведенні факторного аналізу ефективності виробництва картоплі застосовувалися прийоми: зведення та групування статистичних даних, кореляційно-регресійного аналізу. Вибіркові обстеження ефективності виробництва картоплі в окремих господарствах проведені з використанням монографічного та соціологічного методів.

Джерелами інформації були матеріали Міністерства аграрної політики України, Державного комітету статистики України, Державного комітету земельних ресурсів України та їх органів на місцях; наукові розробки науково-дослідних інститутів; дані річних звітів сільськогосподарських підприємств та організацій, вибіркового монографічного та соціологічного обстежень, наукові праці, а також результати власних досліджень автора.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У магістерській роботі здійснено теоретичні узагальнення тенденцій розвитку картоплярства та визначено основні чинники, що впливають на його ефективність. Отримані результати свідчать про досягнення поставленої мети, виконання завдань дослідження і дають підстави для таких висновків.

1. За період реформ перед виробниками сільськогосподарської продукції Подільського регіону постали ті ж саме проблеми, що й перед АПК країни. Через порушення ринків збуту, різке скорочення обсягів переробки сировини, зростання імпорту продовольчих товарів актуальною стала проблема вибору культур, які доцільно вирощувати, їх асортименту, якості, оптимального обсягу виробництва, проблема збуту. В результаті в сільськогосподарських підприємствах відбулось скорочення площ ряду культур, у тому числі картоплі. Так, у 1990 році у сільськогосподарських підприємствах регіону під вирощуванням картоплі було зайнято 60,4 тис.га, то у 2009 році ця цифра скоротилась до 2,7 тис.га, або в 22,4 рази. Відповідно зменшився і валовий збір.
2. Серед причин, що зумовили скорочення посівних площ та обсягу виробництва картоплі в сільськогосподарських підприємствах основними були: зниження попиту оптових покупців, ускладнення збуту продукції, важкий фінансово-економічний стан господарств, дефіцит оборотних коштів, висока зношеність низькопродуктивної сільськогосподарської техніки, недостатня забезпеченість посадковим матеріалом.
3. Зростання диспаритету цін на промислову і сільськогосподарську продукцію зробило проблематичним придбання нової техніки, елітного насіння, паливно-мастильних матеріалів, добрив засобів захисту рослин. А саме картопля потребує суттєво вищого рівня затрат на виробництво ніж інші основні культури. За 1991-2009 роки індекс зростання цін на продукцію сільського господарства в країні був у 7 разів нижчим порівняно з промисловими товарами. Диспаритет цін став причиною того,

що ціна не виконує свої основні функції- не забезпечує розширене відтворення і у виробників не покриває середньогалузевих витрат виробництва.

Стабільність загального обсягу виробництва картоплі в регіоні і навіть його зростання зумовлені збільшенням посівних площ цієї культури в господарствах населення. Цим господарствам притаманні високий ступінь виживання та стійкості в кризових ситуаціях, потенціальна можливість швидкого реагування на зміни потреб ринку. Це один із найдоступніших видів аграрного бізнесу. В умовах інфляції, зростання цін на основні продукти харчування, безробіття знизився на життєвий рівень населення і воно з метою самозабезпечення харчуванням інтенсивно зайнялось вирощуванням картоплі. Це явище стало характерним для усієї країни.

4. Для картоплярства області, як і України в цілому характерним є низький рівень урожайності у порівнянні з країнами, в яких ця галузь добре розвинена. За досліджуваний період середня урожайність картоплі по Україні не перевищувала 139, у Хмельницькій області лише у 2007 році вона досягла 200 центнерів, а в 2009 знову знизилась і становила 183 центнерів.
5. Для аналізу кількісного впливу факторів на ефективність картоплярства та знаходження резервів її зростання необхідно використовувати системний підхід, основним інструментом якого є системний аналіз, що передбачає кількісне дослідження зв'язку результатів господарювання з факторами, які його обумовлюють, що в свою чергу дає можливість враховувати при прийнятті рішень пріоритет факторів.
6. Основними напрямками підвищення ефективності функціонування картоплярства області є впровадження у межах картоплепродуктового підкомплексу Подільського регіону інтегрованих формувань на основі кооперації. Формування інтегрованих об'єднань в картоплепродуктовому підкомплексі АПК регіону надасть можливостей для появи спільного ефекту, що включатиме в себе економічний, технологічний, екологічний

та соціальний ефекти та призведе до стійкого функціонування та розвитку як всього агропромислового підкомплексу так і картоплепродуктового зокрема.

7. Оскільки на даний час домінуючими у виробництві картоплі є господарства населення (близько 99%), важливим кроком став би розвиток інтеграції господарств населення з сільськогосподарськими підприємствами з метою забезпечення їх, на договірній основі, матеріальними ресурсами, стимулювання впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробничий процес, надання послуг, що пов'язані з наданням на умовах оренди або взаєморозрахунку техніки тощо.
8. Подальший розвиток КПП регіону потребує впровадження інтенсивних технологій та підвищення рівня його механізації. Необхідності дотримання вимог технологій вирощування картоплі як основної передумови виходу на рівень отримання прибутків у картоплепродуктовому підкомплексі Хмельницької області розроблена модель оптимального розміщення площ посадок картоплі в інтегрованих спеціалізованих агроформуваннях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонов А.В. Системный анализ. Учеб. для вузов/А.В. Антонов. - 2-е изд. стер. - М.: Высшая шк., 2006. - 454с.
2. Афанасьев Н.В. Многомерный статистический анализ факторов уровней и устойчивости урожайности с.-х. культур. - СП-б.: Изд-во СПбАУ, 1995.
3. Базилюк Я.Б. Конкуентноспроможність національної економіки: сутність та умови забезпечення/Адміністрація Президента України; Національний інститут стратегічних досліджень. - К., 2002. -132с.
4. Березівський П.С., Михалюк Н.І. Системи технологій / За ред. д-ра екон. наук, проф. П.С. Березівського. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 288с.
5. Боднарчук А.А. Стан картоплярства в Україні та перспективи його розвитку // Вісник аграрної науки, березень-квітень 2006 - с.49-50.
6. Буняк Н.М. Ефективність виробництва картоплі в особистих підсобних господарствах населення//Вісник аграрної науки, червень 2003- с. 79-80.
7. Бурлаков О.С. Проблеми картоплярства в Подільському регіоні // Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету «Наука й економіка». Науково-теоретичний журнал, - Хмельницькій, 2009. - Вип. 3(15), т. 2 -с. 134-138.
8. Бурлаков О.С. Стан розвитку картоплярства в Хмельницькій області // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, серія "Економіка АПК і природокористування". - Харків, 2006, №11, с.56-62.
9. Внесення мінеральних, органічних добрив, гіпсування та вапнування ґрунтів під урожай 2009 року у сільськогосподарських підприємствах Хмельницької області: статистичний бюлетень. Головне управління статистики у Хмельницькій області. Хмельницькій. - 2010 р.-35 с.
10. Гатаулин А.М. О системном подходе к оценке экономической эффективности в АПК // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий, 2006. №8. с. 8-11.

11. Головне управління статистики у Хмельницькій області // Офіційний сайт. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://statbrd.ic.km.ua/>
12. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 року № 1158 // Міністерство аграрної політики. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.minagro.kiev.ua/page/73800>.
13. Дудорин В.И., Алексеев Ю.М. Системный анализ экономики на ЭВМ. - М.: Финансы и статистика, 1986. -153с.
14. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. - К.: Знання-Прес, 2001,-581с.
15. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» (із змінами та доповненнями № 1782-VI (1782-17) від 22.12.2009). Відомості Верховної Ради України. -2010. -№ 9. -ст.85.
16. Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року». Відомості Верховної Ради України, 2006. - № 1. — ст. 17.
17. Калінчук М.В., Толкач М.І. Методичні та практичні аспекта економічної оцінки ресурсозберігаючих технологій у сільському господарстві // Економіка АПК.- 2007. -№11. - с.86-91.
18. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности / А.И. Алексеева, Ю.В. Васильев, А.В. Малива, Л.И. Ушвицкий - М.: КНОРУС, 2007. - 672с.
19. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности: учеб. / Л.Т. Гиляровская [и др.]. - М.: ТК Велби, изд-во Проспект, 2007 - 360с.
20. Котлер Филипп Основы маркетинга. Краткий курс.: Пер. с англ.- М.: Издательский дом «Вильямс», 2006 - 656с.
21. Макаров І.П. Завдання по розробці і впровадженню ресурсозберігаючого обробітку ґрунту в зональних системах землеробства // Ресурсозберігаюча система обробітку ґрунту- М.: ВО «Агропромиздат». - 1990.- с.3-11.

22. Місюк М.В. Формування регіонального ринку м'ясної продукції : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.07.02 / М.В. Місюк ; Держ. агрокол. ун-т. – Житомир, 2004. – 19 с.
23. Місюк М. В. Поліпшувати структуру підприємницької діяльності у виробництві м'яса / М.В. Місюк // Економіка АПК. – 2001. – № 8. – С. 117-120.
24. Місюк М. В. Регіональний вибір напрямів відродження свинарства / М. В. Місюк // Економіка АПК. – 2005. – № 10. – С. 39-41.
25. Місюк М. В. Про державне регулювання розвитку галузі скотарства / М. В. Місюк // Економіка АПК. – 2009. – № 4. – С. 112-116.
26. Місюк М. В. Перспективи розвитку ринка молока и молокопродуктов подольского региона / М. В. Місюк // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. – 2010. – № 2, Т. 2. – С. 162-167.
27. Макконел К.Р., Брю С.Л. Экономика: принципы, проблемы и политика / Пер. 16-го англ. изд.- М.: ИНФРА - М., 2006,- XXVI. – 940 с.
28. Погорілий А.О. Економічна ефективність вирощування картоплі в сільськогосподарських підприємствах // Економіка АПК, 2002 - №4-с.90-94.
29. Поляруш М.О. Проблеми розвитку підприємства як відкритої системи // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету, 2006. - Випуск 14, том 2. - С. 196-198.
30. Саблук П.Т. Развитие сельского хозяйства Украины на современном этапе // Международный сельскохозяйственный журнал, 2007 - №1- с.33-39.
31. Саблук П.Т. Стан і перспективи розвитку агропромислового комплексу України // Економіка України. 2008 - №12 - с.4-18.
32. Савченко О.Ф. Теоретичні аспекта ефективності функціонування підприємств аграрного сектора економіки // Економіка АПК- 2002- №8.- с.41-44.

33. Сільське господарство України: статистичний збірник//за ред. Ю.М. Остапчука, - 2009 р.- 371 с.
34. Сільське господарство Хмельницької області за 2008 рік: статистичний збірник // за ред. В.В. Скальського. Хмельницькій. - 2009 р.- 240 с.
35. Система ведення сільського господарства Хмельницької області (наукове супроводження «Комплексної програми розвитку сільського господарства Хмельницької області у 2001-2005 роках та на період до 2010 року»), Самчики, 2004.- 195с.
36. Скоролупов Н.П., Скоролупова Т.П. Картофель: Голландская и другие технологии. Для фермеров и владельцев приусадебных участков - М.: Знание, 1992,-64с.
37. Суліма Н.М., МВ Місюк М.В. Методологія визначення та аналізу ефективності діяльності суб'єктів молокопродуктового підкомплексу / Н. М. Суліма, М. В. Місюк // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2011. – 1. – С. 23-26.
38. Социально-экономическая эффективность: опыт США. Роль государства.-М.: Наука, 1999.-272с.
39. Статистика: Підручник / А.В. Головач, А.М. Сріна, О.В. Козирев та ін- К.: Вища школа, 1993 - 623с.
40. Статистика: Підручник / С.С. Герасименко, А.В. Головач, А.М. Сріна та ін.; За наук. ред.. д-ра екон. наук С.С. Герасименка - 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: КНЕУ, 2000,- 467с.
41. Суперсон В.І. Продовольча безпека України та деякі аспекти її формування // Економіка АПК, 2008.-№ 12.-е. 13-18.
42. Тамман А.И. Удобрение картофеля в Нечерноземной полосе и на оподзоленных черноземах. - М., 1963. - 67-70, 135 с.
43. Технологічний проект енергозберігаючої технології вирощування картоплі в Лісостепу України на чорноземних ґрунтах. - Біла Церква, 1994,-28с.
44. Третьяк В.П. Кластеры предприятий. - М.: «Август-Борг», 2006. - 132 с.

45. Федулова Л. Технічний розвиток економіки // Економіка України. - 2006,- №5,- с.4-10; №6,- с.4-11.
46. Цимбалюк Ю.А. Особливості Функціонування ринку картоплі в США // Економіка АПК,- 2003,- №12,- с. 123-127.